

Nr 11/1995

Ännu en tredje väg?

Sverige och IGC-96

Claes Arvidsson

Förord

Medan den svenska EU-valrörelsen pågick varnade ett fåtal insiktsfulla röster för att ja-sidans europaperspektiv tenderade att bli alltför kortsiktigt. Dessa röster menade att det inte räckte att i allmänna ordalag säga ja och att det fanns behov av utkristalliserade uppfattningar om vad medlemskapet skulle användas till. Denna debatt sköts dock på framtiden.

Som Claes Arvidsson, ledarskribent i Upsala Nya Tidning och författare till ett flertal Timbrouppsatser, visar i denna rapport ligger ja-partierna fortfarande påfallande lågt. EU-debatten domineras, paradoxalt nog, av dem som sade nej. Det finns nu en risk för att ja-sidans företrädare får skörda sura frukter av sitt tidigare agerande. En alltför överslätande attityd till unionens framtidsproblem och oklara uppfattningar om vad som bör prioriteras inom EU-arbetet inger inte förtroende.

Claes Arvidsson manar här till samling kring frågan om unionens breddning österut inför regeringskonferensen 1996. Ett perspektiv väl värt att begrunda också inför det stundande valet till europaparlamentet.¹

Stockholm i augusti 1995

Johan Andersson Sundeen
Projektledare

¹ Detta är den andra rapporten i en serie rapporter som Timbro publicerar inför EU-valet. Tidigare har utgivits *Europas val och Sveriges* (Timbrorapport 9/95), i vilken Tobias Krantz går igenom de svenska riksdagspartiernas europapolitik.

Innehåll

Från splittring till enande	3
EU:s regeringskonferens 1996	5
Divergerande framtidsvisioner	8
Från utanförskap till medlemskap	10
Politikens europeisering	13
Inhemska EU-dilemman.....	15
Sverige och IGC-96.....	17
Rörig europapolitik.....	19
Slutord.....	22
Referenser	24
Litteratur	24
Offentligt tryck	24
Partitryck.....	25
Tidningar.....	25
Övrigt.....	25

Från splittring till enande

Europa har rest sig ur askan efter det andra världskriget. Utvecklingen i Västeuropa har utmärkts av demokrati, ekonomisk tillväxt och större välfärd. På mindre än 50 år har det splittrade Europa genomgått en metamorfos. Staterna står i dag närmare varandra politiskt och ekonomiskt än någonsin förut i historien. Det demonstrerar bärkraften i själva grundtanken bakom den kraftfulla integrationsprocess som präglade Västeuropa under efterkrigstiden: Aldrig mer krig!²

1951 undertecknades ett avtal om bildandet av en kol- och stålunion med syfte att föra samman ärkefienderna Tyskland och Frankrike. 1957 ratificerades Romfördraget av Beneluxländerna, Italien, Frankrike och Västtyskland och året därefter bildades Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEG) och Europeiska atomgemenskapen.

Tio år senare sammanfördes EEG, Kol- och stålunionen och Euroatom till EG (Europeiska gemenskaperna). En period av Eurosclerosis bröts 1986 då enhetsakten antogs och gav integrationen ny kraft genom att införa ökade möjligheter till majoritetsbeslut. 1992 förverkligades den inre marknaden med de fyra friheterna (för människor, varor, tjänster och kapital). 1993 trädde Maastricht-fördraget i kraft med sin vision om ett långtgående politiskt och ekonomiskt samarbete, inkluderande såväl en ekonomisk och monetär union som optionen om ett framtida europeiskt försvar. Därmed togs ännu ett steg i riktning mot att förverkliga Romfördragets ursprungliga idé om en Europeisk Union.

Parallellt med att integrationen fördjupats har det pågått en breddningsprocess. 1973 utvidgades sextetten av grundarländer med Danmark, Irland och Storbritannien. Under 1980-talet tillkom ytterligare tre nya medlemmar: Grekland 1981 samt Portugal och Spanien 1986. Dessa förutvarande politiska diktaturer förankrade genom medlemskapet den nyvunna demokratin i den västeuropeiska gemenskapen; en illustration av att EU inte bara handlar om

² För en god översikt över EG/EU:s utveckling och funktionssätt se Viklund, Daniel: *Att förstå EG - Sveriges framtid i Europa*, 3:e uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 1993; se även Harrison, David M: *The Organisation of Europe*, Routledge, London 1995, respektive Petersson, Olof: *Hur styrs Europa?*, Publica, Stockholm 1995.

ekonomi. Den 1 januari 1995 blev "de tolv" 15, då de tre Eftaländerna Finland, Sverige och Österrike inträdde som medlemmar i EU. I Norge föll frågan om medlemskap efter ett knappt nej i en folkomröstning hösten 1994.

Den efterkrigstida utvecklingen i östra Europa skilde sig grundligt från Västeuropas. I öst blev de högtidliga talen efter krigsslutet om varje nations rätt till frihet och nationellt självbestämmande bara fraser. Östeuropa införlivades i det sovjetiska imperiet. I stället för demokratier upprättades satellitstater, vilkas fortbestånd ytterst vilade på hotet från röda arméns bajonetter. Planekonomi ledde tillsammans med den politiska diktaturen till en ordning som inte bara var ekonomiskt ineffektiv utan även socialt och mänskligt destruktiv. En järnridå delade Europa.

Berlinmurens dramatiska fall i november 1989 tycktes förebåda en ny epok i Europas historia. Glädjescenerna som utspelade sig på Berlins gator när muren som delat staden i nästan tre decennier föll, var själva sinnebilden för den framtidsoptimism och eufori som präglade 1990-talets början. Ett splittrat Europa skulle enas.

På några få år gick Europa in i en post-kommunistisk epok, som dock visat sig vara långt mer problematisk än vad som först antogs. Övergången från diktatur och planekonomi till demokrati och marknadsekonomi rymmer en mängd problem: initialt fallande BNP, högre arbetslöshet och ökade sociala klyftor.³ Samtidigt kan det konstateras att katastrofscenarierna inte har blivit verklighet. Den ekonomiska och politiska utvecklingen går i rätt riktning i många av länderna. Till bilden hör dock förekomsten av etniska och nationella konflikter som skapar en hög krispotential. En ökad social differentiering kan leda till nya spänningar och till framväxten av extrema politiska rörelser. Kriget på Balkan förskräcker. Ryssland är det stora frågetecknet. Historien "tog inte slut" utan gick bara in i ett nytt skede.

Den stora frågan för Europa – och därmed för Sverige – är hur omvandlingen till demokrati och marknadsekonomi skall säkras i de forna kommuniststaterna. Problemet sönderfaller i två delar. Å ena sidan medlemskap i Nato och å andra sidan medlemskap i EU. EU

³ Arvidsson, Claes: *Frihetens dilemma: Det postkommunistiska Europas möte med framtiden*, Timbro uppsats, Stockholm 1991.

är framför allt av politisk och ekonomisk vikt för de länder i östra Europa som nu söker medlemskap, men ger även en större säkerhetspolitisk trygghet. De nio länder som har skrivit Europaavtal med EU har fått utfästelser om medlemskap, och att dessa snabbt infrias är av överordnad betydelse för stabilitet och välfärd i hela Europa. Först på tur står Polen, Tjeckien och Ungern, tätt följda av de tre baltiska staterna.⁴

Det finns alltså fog för att hävda att Sverige har intagit en plats i EU:s medlemskrets under en period som utmärks av stora utmaningar. Det innebär ansvar, men ger också Sverige möjligheten att vara med och forma Europas framtid och då inte minst i samband med omprövningen av Maastrichttraktaten vid EU:s regeringskonferens 1996 (Intergovernmental Conference, IGC). Kommer Sverige att ta tillvara den möjligheten? Alternativen till detta är två. Sverige kan bli en bromsande kraft eller hamna i en självvald marginalisering.

Inledningsvis kommer jag att ta upp hur scenariet ser ut för IGC-96. Vilka är problemen och förslagen till lösningar? Därefter kommer jag att diskutera tre förutsättningar för svensk europapolitik: attityder till medlemskapet, politikens europeisering och opinionsutvecklingen. Inför EU:s regeringskonferens 1996 är frågan hur regeringen kommer att agera. Det finns också skäl att fråga sig vad som krävs för att Sverige skall bidra till den historiska uppgiften att säkra frihet, fred och välfärd i hela Europa – Sverige måste välja väg.

EU:s regeringskonferens 1996

50 år efter andra världskrigets slut är det ett avgörande uppdrag för EU att säkra omvandlingen i östra Europa genom att infoga reformländerna i de politiska och ekonomiska integrationsstrukturer som visat sig så framgångsrika under efterkrigstiden. Problemet är att det inte räcker med att visa upp god vilja. Tvärtom ställer det nya europaprojektet långtgående krav på nytänkande och förändring. EU-kommissionen lade nyligen fram en analys av vilka förändringar som krävs i ansökarländerna inom områdena konkurrens, finansiella tjänster och miljö. Däremot berördes inte hela EU:s arbetsmarknads- och miljölagstiftning. Inte heller områdena jordbruk och migration

⁴ Arvidsson, Claes: *Festung Europa? - EU och reformländerna i öst*, Näringslivets EU-fakta, Stockholm 1994.

omfattades av utredningen.⁵ Inte bara medlemsländerna utan också EU som sådant berörs av reformkrav inför en kommande breddning med nya medlemmar från Central- och Östeuropa omkring år 2 000.⁶

Till skillnad från vad som varit fallet vid tidigare utvidningar, kan EU inte vara effektivt med en bibehållen organisation. Eftersom antalet stater kan bli 25 till 30, ställs krav på förändringar. Behovet av reformer gäller även inom andra områden än de institutionella, exempelvis ändras betingelserna för EU:s jordbruks- och regionalpolitik.

EU möter också folklig misstro och krav på reformer i riktning bort från den fördjupning av integrationen som Maastrichtavtalet innebar. Folkomröstningarna i Danmark 1992 som först resulterade i ett knappt nej till Maastricht och därefter i ett knappt ja till ett avtal med danska undantag (EMU och EU-försvar), var tydliga varnings-signaler om att politikerna inte gick i takt med folkopinionen. Även i Frankrike och Tyskland – de två länder som burit upp integrationsprocessen – finns utbredd skepsis mot att gå vidare i en överstatlig riktning.⁷ En minskad nationell suveränitet verkar avskräckande; kanske särskilt så länge EU:s demokratiska underskott består och det saknas en europeisk offentlighet. EU:s institutioner och arbets-sätt är också av detta skäl i behov av en översyn. Annars riskerar unionen att förlora legitimitet.

Det finns även förväntningar på att EU skall visa resultat. Miss-tron mot Maastrichtavtalet kan ses i perspektiv av att arbetslösheten har varit stabilt hög sedan 1980-talet, oavsett rådande konjunkturläge. Samtidigt har förändringar i ekonomin brutit sönder traditionella sysselsättningsmönster (och därmed också samhällsmönster). I Europa finns en politisk vilshenhet som manifesteras i stöd till extrema partier till höger och i viss mån även till vänster. I det franska presidentvalets första omgång fick ytterkantskandi-

⁵ EC-commission: *White Paper: Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union*, Brussels 2/5 1995.

⁶ Ludlow, Peter & Ersboll, Niels: *Preparing for 1996 and a larger European Union*, CEPS, Brussels 1995. Se även t ex Brittan, Leon: *Europe. The Europe we need*, Hamish Hamilton, London 1994; Duff, Andrew m fl: *Maastricht and Beyond*, Routledge, London 1994.

⁷ En opinionsundersökning från början av 1995 visar att det i genomsnitt var 35% av de tillfrågade i EU:s medlemsländer som önskade en fördjupning av samarbetet. Stödet för medlemskap i EU var högre, i genomsnitt 57%. *Europinion*, 1995:4.

daterna 40% av rösterna. Framgångarna för nyfascisterna i Italien är ett annat exempel och stödet för separatistiska högerpartier i Belgien ett tredje.

Till bilden hör dessutom att det råder osäkerhet bland Europas politiker om det framtida vägvalet. Den funktionalistiska metod som burit upp integrationsutvecklingen fungerar inte längre som kompass. Mot denna bakgrund blir EU:s regeringskonferens 1996, som i enlighet med Maastrichtfördraget skall se över EU:s institutioner, funktioner och maktbalans, mycket viktig för den europeiska integrationens framtid. IGC-96 skall resultera i ett reviderat Maastrichtavtal, ett Maastricht II.

Formellt inleddes arbetet den 2 juni 1995 då den sk reflexionsgruppen samlades – på 40-årsdagen av den principöverenskommelse som ingicks i Messina om bildandet av en europeisk ekonomisk gemenskap. Redan i april 1995 antog ministerrådet en i huvudsak formaljuridisk plattform inför regeringskonferensens arbete.⁸ Till skillnad från denna tar den rapport som kommissionen antog den 10 maj 1995 upp kärnproblemen med utgångspunkt från begreppen legitimitet och effektivitet – med utvidgningen av EU med nya medlemmar som en slags övergripande frågeställning.

Reformerna måste utformas utifrån att de skall kunna fungera i ett utvidgat EU. För att uppnå det syftet förespråkar kommissionen en övergång till majoritetsbeslut i alla de tre pelarna, med undantag för förändringar av EU:s traktater. Kraven på starka majoriteter inom utrikes- och säkerhetspolitiken (andra pelaren) och på det rättsliga och polisiära området (tredje pelaren) skall dock sättas högt. Kommissionen föreslår dessutom att beslutsprocessen förenklas och att arbetet bedrivs med större öppenhet.⁹

Trots dessa förslag skulle det demokratiska underskottet finnas kvar, något som i grunden inte förändras av kommissionsordförande Jacques Santer's öppenhet inför folkomröstningar om Maastricht II. Inte heller i EU-parlamentets rapport inför

⁸ European Council: *Report of the Council on the functioning of the Treaty on European Union*.

⁹ EC-Commission: *Report on the operation of the Treaty on European Union*, Bruxelles 10/5 1995.

regeringskonferensen ställs några långtgående krav på att stärka parlamentets ställning; kommissionen skall behålla monopol på rätten att lägga fram lagförslag och parlamentets roll som lagstiftande församling skall inte bli i paritet med ministerrådets. I stället vill parlamentet få rätt att välja EU-kommissionens ordförande, liksom att avskeda kommissionärer som förlorat dess förtroende. Liksom kommissionen föreslår parlamentet en övergång till majoritetsbeslut också inom pelare två och tre.¹⁰

Divergerande framtidsvisioner

Att EU tar ett nytt steg är inte konfliktfritt utan sätter sammanhållningen på nya prov. En gemensam positiv vilja att utveckla EU betyder inte att medlemsländerna alltid drar i samma riktning. De viktigaste konfliktlinjerna går mellan federalism och mellanstatlighet respektive mellan frihandel och protektionism. Det finns också en geografisk dimension mellan nord och syd; till vilken skall läggas den framtida mellan väst och öst. Att EU:s medlemmar klarar av att finna en lösning för hur integrationen skall utvecklas är otvivelaktligen av stor betydelse för de länder som aspirerar på medlemskap, samt naturligtvis för att EU skall förbli Europas politiska centrum.

I debatten är det i grova drag tre huvudmodeller för hur Maastrichtavtalet skall utvecklas som tagits upp. Tyskland driver på för att EU skall bli en stabilitets- och solidaritetspakt med en starkt politisk union. De tyska kristdemokraterna har uttalat sig för en fördjupningsmodell ("Europa i olika hastigheter") med fem länder och en hård tysk-fransk kärna. Vektorrätten skall avskaffas och röstsystemet i rådet reformeras för att skapa en ny balans mellan små och stora stater genom att införa krav på dubbel majoritet (majoritet av medlemsstaterna och av EU:s befolkning).¹¹

Även i Frankrike finns gehör för en modell med en hård kärna som möjliggör för vissa länder att gå vidare utan att invänta "den långsammaste vagnen i konvojen". Det framgår t ex i det förslag som den dåvarande konservative premiärministern Edouard Balladur

¹⁰ EU-parlamentet: *Resolution om hur Fördraget om Europeiska unionen fungerar inför regeringskonferensen 1996 - genomförande och utveckling av unionen*, Protokoll från sammanträdet den 17 maj 1995.

¹¹ Se t ex intervjun med Wolfgang Schäuble i *Svenska Dagbladet* 8/5 1995.

lanserade om en "variabel geometri", där alla medlemsstater inte nödvändigtvis samarbetar om allting.¹² Till skillnad från Tyskland som önskar stärka de federalistiska dragen inom EU, vill dock Frankrike lägga större vikt vid den mellanstatliga dimensionen genom att öka ministerrådets tyngd och minska kommissionens. Därmed innebär den franska positionen en brygga över till Storbritannien.

Premiärminister John Majors Tory-parti ställer sig negativt till en fördjupning av integrationen och förespråkar vad som i realiteten blir en uttunning (Europa à la carte) av samarbetet med en reducerad roll för både kommissionen och EG-domstolen.¹³ Labour har en mer EU-vänlig attityd, men i sak skiljer sig inte politiken särskilt mycket från de konservativas.

Till bilden hör också att arbetet med Maastricht II sker i en tid när flera av de politiker som format den europeiska agendan har lämnat den politiska scenen eller snart kan förväntas göra det. Den kraftfulle Jacques Delors avgick vid årskiftet som ordförande i EU-kommissionen och ersattes av Jacques Santer (f d premiärminister i Luxemburg). President Mitterrand har efterträts av den mindre EU-vänlige gaullisten Jacques Chirac och förbundskansler Helmut Kohl har rimligtvis nått zenit i sin politiska karriär. Om ett nytt tandempar träder fram är ännu ovisst. Axeln Bonn-Paris har i hög grad dominerat den europeiska integrationsutvecklingen, dels i kraft av ländernas storlek, dels genom den personliga sympati som funnits mellan de båda ländernas högsta politiska ledare.

Tyngdpunkten kan i stället glida över i riktning mot ny axel, mellan Paris-London. Det innebär i sin tur att de fransk-tyska relationerna måste finna en ny grund att stå på – och att Tysklands roll i EU kan bli något mindre dominerande.

Hur Maastricht II slutligen kommer att vara utformat när regeringskonferensen avslutas om några år är inte möjligt att veta i dag. Reflexionsgruppen skall lämna sina förslag innan årskiftet och därefter sätts den politiska processen i gång. Det enda som kan sägas med säkerhet är att det blir en kompromiss. De tyska krist-

¹² *Le Figaro* 30/8 1994.

¹³ John Majors linjetal på universitet i Leiden 7/9 1994.

demokraterna har redan backat ett steg i förhållande till sin ursprungliga position. Numera förordas inte längre en hård kärna, men väl en övergång till majoritetsbeslut i den andra och tredje pelaren.¹⁴ En möjlig utväg ur de låsta positionerna är att slopa pelarindelningen och i stället skilja mellan särskilt känsliga frågor, för vilka vetorätten skall kvarstå, och övriga frågor, som skall avgöras med majoritetsbeslut. Svagheten med detta försök att förena tysk federalism med fransk och brittisk mellanstatlighet, är att olika länder definierar frågornas tyngd på olika sätt.¹⁵

Det är dessa olika problem och problemlösningar som Sverige måste förhålla sig till.

Från utanförskap till medlemskap

Sverige intog en sval attityd till europatanken när den lanserades efter andra världskriget; det politiska enandet avfärdades närmast som en utopi.¹⁶ När EEG bildades valde Sverige i stället att satsa på ett renodlat handelssamarbete inom ramen för Efta. I statsminister Tage Erlanders "Metalltal" 1961 lades en negativ Europa-syn fast in - om det parti som dominerade den utrikespolitiska scenen till mitten av 1980-talet. Inte heller ett annat linjetal, Olof Palmes s k Tetra-Paktal 1981, gav uttryck för någon annan ståndpunkt än att Sveriges in - tressen i relationerna till EG var väl tillgodosedda i ekonomiskt av - seende och att neutraliteten förhindrade ett medlemskap.¹⁷

Med Berlinmurens fall inleddes en ny fas i svensk europapolitik. Det kalla krigets slut skapade ett "window of opportunity" för EU- anhängarna i Sverige, eftersom det traditionella motargumentet inte längre var möjligt att använda i en tid då blocken var under avveck - ling. För EU-motståndarna blev det svårare att finna säkerhetspoli - tiska argument för ett utanförskap. Den traditionella neutralitetspo - litiken var ju ett av de två ben som föreställningen om den svenska

¹⁴ *Financial Times*, 14/6 1995.

¹⁵ *Ibid*

¹⁶ Mikael af Malmberg: *Sverige och den västeuropeiska integrationen 1945-1959*, Lund 1995.

¹⁷ Se Viklund: *a a.*

"moraliska" överlägsenheten vilat på. Det andra benet, den svenska modellen, hade också nått vägs ände.¹⁸

Det nya säkerhetspolitiska läget i Europa; Östeuropas frigörelse, Warsawapaktens upplösning och Sovjetunionens oåterkalliga militära tillbakadragande, lyftes fram som avgörande faktorer i statsminister Ingvar Carlsson deklaration inför riksdagen den 14 juni 1991 angående Sveriges ansökan om medlemskap i EG.

Ett ökat utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiskt samarbete var troligt, framhöll Carlsson inför riksdagen, men det utgjorde inte något hinder för medlemskap eftersom Sverige inte skulle tvingas in i ett oönskat samarbete. Alliansfriheten skulle bestå.¹⁹

För socialdemokratins del var det något av en omsvängning under galgen; i den ekonomiska krisens Sverige var det viktigt att till fullo tillgodogöra sig det mervärde som medlemskapet gav i förhållande till det EES-avtal som då var under förhandling. Inom det borgerliga lägret var bilden delvis en annan; framför allt folkpartiet liberalerna och moderata samlingspartiet gav uttryck för en betydande entusiasm för att fästa Sverige på Europakartan. Folkpartiledaren Bengt Westerberg var först bland partiledarna att förespråka ett svenskt medlemskap – en dryg vecka efter murens fall i november 1989.

Ingvar Carlsson framhöll inför riksdagen att medlemskapet också handlade om inflytande: "Den Europeiska gemenskapen ses i hela Europa som ett viktigt kraftcentrum för samarbete och utveckling i vår världsdel. Sveriges möjligheter att påverka detta framtida samarbete – politiskt, socialt och ekonomiskt – skulle förbättras genom ett medlemskap i denna gemenskap." Däremot gav statsministern inte något svar på frågan om vad inflytandet skulle användas till.

I sin information till riksdagen i januari 1993 (inför den kommande förhandlingsstarten) pekade europaminister Ulf Dinkelspiel på flera viktiga utgångspunkter för ett svenskt medlemskap. För det första betonade han de grundläggande gemensamma värderingarna mellan Sverige och EG, liksom det faktum att fred och frihet var det ursprungliga syftet med samarbetet. För det andra lyfte Dinkenspiel

¹⁸ Stråth, Bo: *Folkhemmet mot Europa*, Tiden, Stockholm 1993.

¹⁹ Riksdagsprotokoll 1990/91:132. Ingvar Carlsson: Statsministerns deklaration inför riksdagen den 14 juni 1991 angående Sveriges ansökan om medlemskap i EG.

fram de värderingar som särskilt sades prägla det svenska samhället: offentlighetsprincipen, miljöpolitiken, socialpolitiken, jämställdheten mellan könen, allemansrätten och det nordiska samarbetet. Dessa utgjorde omistliga värden som Sverige ville dela med sig av. För det tredje tog ministern upp utrikes- och säkerhetspolitiken och framhöll därvid att det var ett starkt svenskt intresse att delta "aktivt och utan förbehåll", men att den militära alliansfriheten skulle bestå. För det fjärde pekade Dinkelspiel på det svenska intresset av att delta i EMU.²⁰

I sitt anförande vid öppnandet av förhandlingarna med EG i februari 1993 gick Dinkelspiel mer i detalj in på olika områden där Sverige önskade likabehandling (t ex inflytande), respektive särbehandling (regionalpolitik, jordbruk, regelverk för växtskydd, djurhälso- och livsmedelshygien). Vidare betonades vikten av öppenhet och subsidiaritet samt på ett mer övergripande plan behovet av öppenhet mot omvärlden inom handelspolitiken (Central- och Östeuropa samt u-länderna).²¹

I samband med att EU-propositionen lades fram inför riksdagen den 24 augusti 1994 framhölls att medlemskapet underlättade uppnäendet av viktiga samhällsmål (fred, ekonomi, välfärd och miljö) samt att det gav ett ökat svenskt inflytande. Två områden lyftes fram som varande de stora utmaningarna för EU: tillväxt och jobb samt utvidgningen österut.²²

Att döma av dessa policydokument lade Sverige tyngdpunkten på EU:s traditionella samverkansområden (handel och ekonomiskt samarbete), något som innebar ett fullföljande av Efta-linjen. Samtidigt angavs en position i förhållande till vad som var särskilt "svenska" områden (t ex offentlighetsprincipen), liksom en önskan om att lyfta fram vissa frågor där EU för närvarande har låg aktivi-

²⁰ Prot 1992/93:55. Ulf Dinkelspiel: Europa- och utrikeshandelsministerns information i Riksdagen den 21 januari 1993 om Sverige och EU.

²¹ Anförande av europa- och utrikeshandelsminister Ulf Dinkelspiel vid öppnandet av Sveriges förhandlingar om EG-medlemskap den 1 februari 1993.

²² Pressmeddelande från utrikesdepartementet 24/8 1994, "EU-propositionen läggs fram för Riksdagen". Detta var för övrigt samma frågor som alltsedan Europeiska rådets möte i Köpenhamn i juni 1993 toppat EU:s agenda. European Council: *Conclusions of the Presidency*, Copenhagen 21-22 June 1993. Jmf European Council: *Conclusions of the Presidency*, Essen, 9-10 December 1994.

tetsgrad (t ex miljö och sysselsättning). De politiska deklARATIONERNA angav dessutom att Sverige skall stå utanför försvarspolitiken. Där - emot är Sverige positivt till en annan utvecklingsfråga, nämligen utvidgningen österut.

Den bild som tonar fram är en stat som trädde in i EU med en re - lativt låg profil. Agendan före medlemskapet var delvis fram - sprungen ur EU-diskussionens särdrag, d v s en debatt som mindre handlade om europaprojektet än om en rad detaljfrågor av större el - ler mindre relevans. Trots att Sverige ställde sig bakom *Finalités poli - tiques* – de politiska målen och principerna som återfinns i fördraget om den Europeiska Unionen – fanns en tydlig återklang av det men - tala utanförskapets skepsis till den politiska integrationen i Europa. Samtidigt har det politiska systemet ställts om för att Sverige skall kunna delta i integrationen!

Politikens europeisering

Det är ett viktigt konstaterande att den suveränitetsöverlåtelse som följer av medlemskapet i EU, förändrar den politiska processen i Sverige. Överflyttningen av beslut till EU:s ministerråd – i vilket re - geringarna utgör ett kollektivt lagstiftande organ – har medfört att regeringens ställning stärkts i förhållande till riksdagen. Sverige har 4 röster av totalt 87 i ministerrådet. I själva riksdagen har det skett en viss förskjutning från fackutskotten till den särskilda s k EU - nämnden (även om den till skillnad från det danska Europaudvalget bara är rådgivande). Dessutom kan EU:s närhetsprincip – om den får ett reellt innehåll – leda till en förändrad maktfördelning mellan den lokala och centrala politiska makten i Sverige.

Departementens arbete präglas av täta kontakter med Bryssel; ar - betet i EU:s kommittéer och arbetsgrupper är en del av vardagen. Samordning av positioner i frågor som en gång var inrikespolitik sker numera på UD:s EU-sekretariat. Det verkligt hårda berednings - arbetet inför beslut sker dock i Coreper, de ständiga representanter - nas kommitté i vilken ambassadörerna vid EU-ländernas represen - tationer i Bryssel ingår och som mellan rådsmötena företräder mi - nistrarna.

De politiska partierna berörs inte bara av förändringarna hemmavid, därtill kommer arbetet i EU-parlamentet där Sverige har

22 ledamöter av 626. Indelningen är inte nationell utan partierna ingår i någon av de 10 partigrupperna. Det är ytterligare ett exempel på att medlemskapet i EU bidrar till att politiken europeiseras och att de politiska arenorna blir fler. Socialistgruppen (PSE) samlar flest medlemmar och därefter det konservativa Europeiska folkpartiet (PPE) som både moderata samlingspartiet och Kds tillhör. Folkpartiet liberalerna och centern ingår i den liberala gruppen (Eldr). Miljöpartiet tillhör den gröna gruppen och vänsterpartiet CUE/NGL. Den politiska spännvidden inom grupperna är stor. En viktig skillnad i förhållande till arbetet i den svenska riksdagen är att EU-parlamentets maktaxel bärs upp av PSE och PPE; blockpolitiken är långt borta.²³

På motsvarande sätt påverkas intresseorganisationerna, vars handläggare numera arbetar mot Bryssel för att vinna stöd för synpunkter via kontakter med kommissionen (lobbying), medverkan i arbetsgrupper eller genom remissförfaranden.²⁴ Löntagare, arbetsgivare och jordbrukare har fått en ny arena att verka på i form av den ekonomiska och sociala kommittén (Ecosoc), i vilken Sverige har 12 medlemmar. Till bilden hör också att de europeiska samarbetsorganisationerna blivit viktigare, t ex Etuc på löntagar- och Unice på arbetsgivar sidan. Politikens villkor har också förändrats för kommuner och landsting som är representerade med 12 ledamöter i den regionala kommittén.

Medlemskapet förändrar inte bara den politiska processen utan påverkar också den svenska politiska dagordningen. För det första har Sverige ärvt en EU-agenda. Frågan om t ex tullunionen med Turkiet, belyser att Sverige tvingas ta ställning till frågor som under lång tid behandlats inom EU. Sverige måste ha en ståndpunkt, samtidigt är det svårt att utöva inflytande i ett sent stadium i beredningsprocessen. För det andra medför medlemskapet att nya frågor kommer upp på vår dagordning. Sverige måste ta ställning till vad som diskuteras i EU. Ett exempel på detta från våren 1995 är fiskekonflikten mellan Spanien och Kanada som annars knappast skulle ha blivit föremål för svensk politik. Nu krävdes det

²³ Andersson, Christian & Lindahl, Rutger: *Europaparlamentet: EG:s demokratiska ansikte*, SNS, Stockholm 1994.

²⁴ Bern, Tomas: *Lobbying i EU*, Nerenius & Santerus Förlag, Stockholm 1994.

ställningstagande och inordnande av denna fråga i ett större sammanhang.

Medlemskapet har, sammanfattningsvis, ändrat politikens karaktär och arbetsformer. Frågorna, aktörerna och arenorna har blivit fler. En viktig aspekt är att delar av inrikespolitiken europeiserats och därmed närmare sig den internationella politikens villkor. I detta ligger en större fokusering på det nationella intresset med en motsvarande mindre tonvikt lagd på partiskiljande ideologier. Vidare blir politikens metod mindre offentlig; komplexa paketkompromisser och allianser med andra länder är centrala medel för att nå resultat.²⁵ Behovet av att prioritera blir större när de svenska politikerna inte själva kan sätta dagordningen. Denna iakttagelse gäller, naturligtvis, inte minst arbetet med EU:s regeringskonferens 1996.

Inhemskt EU-dilemman

Inför medlemskapet skämtades det om att Sverige skulle bli en "bror duktig" med ambition att styra och ställa i EU. Ännu är dock Sverige en nybörjare i EU-sammanhang. EU är ett unikt system med sin blandning av överstatliga och mellanstatliga samverkansformer som det tar tid att växa in i. Samtidigt tar den svenska ekonomiska krisen tid och energi från politikerna. Det finns element av stress och överbelastning av systemet. Allt detta kan ha bidragit till en brist på precisering av det nationella intresset och därmed också till avsaknaden av prioritering av vilka frågor som är viktigast att driva på EU:s dagordning.

Till bilden hör också att partierna har flera och delvis motstridiga intressen att bevaka. Dimensioner som röstmaximering och intern sammanhållning kan leda till ett till synes splittrat agerande.

I folkomröstningen den 13 november 1994 var det drygt 5 procent som skilde mellan medlemskap och utanförskap, 52,3 % röstade ja och 46,8% nej. En jämförelse gjord av SCB av partisympatierna (bästa parti i november-94) med röstbeteendet i folkomröstningen visar att det fanns en klar majoritet för ja bland moderater och folkpartister, ca 86% respektive 82%. En lika klar majoritet för nej förelåg bland vänsterpartister (88% nej) och miljöpartister (82% nej). Övriga

²⁵ Stålvant, Carl Einar: *Om Sveriges inflytande i den Europeiska unionen*, Bilaga 5 till EG-konsekvensutredningen, Samhällsekonomi, Stockholm 1993.

partier präglades av splittring. Bland personer med centersympatier var det 58% som röstade nej och 41% som sade ja. Inom socialdemokratien fanns det också en majoritet för nej, ca 53% för nej respektive ca 46% för ja.²⁶

Till bilden av restriktioner i EU-politiken hör också att stödet för medlemskapet har minskat kraftigt efter inträdet i EU. Redan i början av 1995 hade det sjunkit till 33% mot ett genomsnitt på 57% i EU:s medlemsländer.²⁷ En Temo-mätning från maj visar att EU-motståndet är stabilt: 57% skulle, om det vore folkomröstning i dag, rösta nej och endast 32% ja. Det är inte oväntat att överströmningen från ja till nej varit starkast i de partier som före folkomröstningen präglades av splittring. Kraften i opinionskantringen illustreras dock av att stödet för ja har minskat påtagligt även inom folkpartiet liberalerna (56% ja - 32% nej) och moderata samlingspartiet (61% ja - 34% nej), d v s inom de två mest homogena ja-partierna.²⁸

Av samtliga som bytt ståndpunkt från ja till nej i Temo:s opinionspejling motiverade ca 50% sin omsvängning med missnöje över att de positiva löften i folkomröstningen – dock oklart vilka – inte har infriats. Av dem som kunde ange ett sakskäl hänvisade de flesta (25%) till missnöje med prisutvecklingen. Däremot var det få som angav Nej-sidans hotfulla bild av förlorad suveränitet, dålig mat, etc som skäl för byte av ståndpunkt. Den kylslagna EU-opinionen återspeglar snarast en besvikelse över att EU-medlemskapet inte befriat Sverige från alla våra problem och är därför en backlash efter de överdrivna förväntningar som skapades inför folkomröstningen.

²⁶ *Dagens Nyheter*, 27/1 1995.

²⁷ *Europinion*, 1995:4.

²⁸ *Dagens Nyheter*, 20/5 1995. Av samtliga som röstade ja i folkomröstningen stod 65 procent fast medan 26 procent bytt ståndpunkt till nej. Övergången har skett från alla partier men främst från socialdemokraterna. I maj var det endast 29 procent som förordade medlemskap och 56% som sade nej. På den borgerliga sidan har ja-stödet gått ned mest inom centerpartiet (32% ja - 65% nej) och bland kds-anslagarna. Inom de två nej-partierna var motståndet fortsatt kompakt: inom vänsterpartiet var det 13% ja mot 83% nej och inom miljöpartiet var endast 8% för ja medan 88% var mot medlemskap i EU. Det förhållandet att miljöpartiet väntas få stora framgångar i höstens val till EU-parlamentet är också en avspeglning av EU-motståndet. Enligt en Sifo-mätning i juni skulle mp få över 10% av rösterna, merparten hämtade från socialdemokraterna; *Svenska Dagbladet*, 11/6 1995.

Den negativa opinionen kan också ses som ett utslag av missnöje med tillståndet i landet, vilket smittar av sig på inställningen till EU.

Omsvängningen i opinionen understryker dessutom vikten både av att EU-samarbetet kan uppvisa resultat och av att det förs debatt och bildas opinion om EU. Till skillnad mot vad som kunnat förväntas hade emellertid de politiska partierna efter folkomröstningen – och särskilt partierna på ja-sidan – en låg profil i EU-debatten under våren 1995. Vänsterpartiet var typiskt nog det första av de politiska partierna som presenterade sina ståndpunkter. Ja-partierna "passade" i fråga om EU:s regeringskonferens samtidigt som förberedelsearbetet redan startat i andra medlemsstater.

Regeringens passivitet har varit anmärkningsvärd. Det dröjde ända till slutet på juni, dvs efter det att reflexionsgruppen påbörjat sitt arbete, innan den socialdemokratiska regeringen offentligt gav ut tryck för några ståndpunkter inför IGC-96. Under våren gick det t o m så långt att riksdagen avkrävde regeringen ett klarläggande om inriktningen – att läggas fram någon gång under hösten 1995! Först i mitten av augusti kommer socialdemokraterna att lägga fram sitt valmanifest inför valet till EU-parlamentet i september.

Sverige och IGC-96

Suveränitetsparadoxen var ett av de mest flitigt använda argumentet för ett svenskt medlemskap inför folkomröstningen om EU. Den innebär att Sverige genom att ge upp en formell nationell suveränitet på vissa områden, vinner ett större reellt inflytande i kraft av att vara medlem i de fora där beslut fattas som berör vårt land.²⁹ Men inflytandet i EU är inte statiskt utan dynamiskt, det blir vad vi gör det till. Det är viktigt med goda förberedelser och handlingskraft, men också förmåga att bygga allianser och att skapa politiskt bärande kompromisser har stor betydelse. Grundvalen är likhet. Därvidlag är det mest näraliggande med koalitioner med de övriga två nordiska medlemmarna i EU samt med Nederländerna och Tyskland, men detta kan naturligtvis variera med sakfrågorna. Sverige kan inte heller endast inta en position som följer nord-syd-dimensionen.

²⁹ *Suveränitet och demokrati*, SOU 1994:12.

För att maximera det inflytande som medlemskapet ger är det nödvändigt att de politiska partierna förmår skapa konsensus om vad som är Sveriges nationella intressen och därmed vilka frågor som Sverige i första hand bör föra upp på den politiska dagordningen i EU. Inte minst gäller det i samband med IGC-96. Det understryker behovet av att definiera dessa intressen, analysera hur de är knutna till medlemskapet och slutligen hur de bör påverka Sveriges politiska dagordning i EU.

Sveriges primära nationella intressen är knutna till allmänt omfattade mål: säkerhet, demokrati och en god ekonomisk utveckling.

En grundval för medlemskapet i EU är att Sverige lättare uppfyller dessa mål som medlem än genom utanförskap. Medlemskapet är ett medel. Av detta följer att det ligger i det nationella intresset att EU fungerar på ett effektivt sätt. Dessutom ligger det i Sveriges intresse att maximera inflytandet i EU. Ett annat fundament för medlemskapet är ju den tidigare nämnda suveränitetsparadoxen, dvs att Sverige trots att vi avstår nationell suveränitet totalt sett ökar denna genom inflytandet på europeisk nivå. En tredje grundbult är att medlemskapet skall vara legitimt. För detta syfte är effektivitet och inflytande viktigt, men EU:s tillkortakommanden på det demokratiska området hör också till faktorerna bakom den bristande folkliga förankringen.

Alla dessa tre grundvalar för Sveriges medlemskap ställer institutionerna i fokus inför IGC-96. Agendan inför regeringskonferensen är dessutom redan i huvudsak fastlagd med de institutionella frågorna i centrum. Allt i enlighet med Maastrichtavtalet och senare toppmötesbeslut. Det finns ett flertal hårda frågor som vi i Sverige måste ta ställning till. Till dessa hör frågan om nationell vetorätt versus majoritetsbeslut; om balansen mellan stora och små länder (skall Luxemburg väga lika tungt som Tyskland?); om balansen mellan EU och medlemsländerna (på vilken nivå skall beslut fattas?) samt om maktfördelningen mellan EU:s institutioner.³⁰ Den del som rör öp-

³⁰ Olof Ruin har utifrån en realpolitisk analys ifrågasatt de små staternas överrepresentation, DN-debatt, *Dagens Nyheter* 22/5. Argument för bevarandet återfinns hos Janerik Gidlund respektive hos Sverker Gustavsson i *Dagens Nyheter*, 7/6 1995 respektive 20/6 1995. Meningsutbytet illustrerar bl a problemet att välja definition av demokratibegreppet, liksom frågan om var tonvikten skall läggas: på legitimitet via den nationella demokratin eller på legitimitet via effektivitet.

penhet och förenkling är ju däremot oproblematiskt från svensk synpunkt.

Rörig europapolitik³¹

Av de två nej-partierna har miljöpartiet den klaraste profilen; vid dess kongress i maj 1995 fattades beslut om att partiet skall verka för att Sverige snarast möjligt lämnar EU – efter en ny folkomröstning i samband med riksdagsvalet 1998. Miljöpartiet driver också kravet på en folkomröstning om ett eventuellt svenskt deltagande i EMU.³² Vänsterpartiet har "accepterat" folkomröstningsresultatet men vill införa en utträdesparagraf i Romfördraget.³³ Att båda partierna skulle säga nej till fördjupning är närmast en självklarhet kan det tyckas, men miljöpartiet förordar överstatliga lösningar på miljöområdet (t ex grön skatteväxling).

Mellan ja-partierna finns det klara skillnader i synen på hur EU bör utvecklas. En granskning av sakfrågorna i den mån partierna tagit tydlig ställning visar att den politiska enheten inte är påfallande när det t ex gäller utvecklingen av den andra (utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik) och den tredje pelaren (rättsligt och polisiärt samarbete). Folkpartiet liberalerna är mest medan centerpartiet är minst federalistiskt.³⁴ Kds har å sin sida blivit mindre federalistiskt än tidigare. Trots moderaternas europaprofilering har partiet legat lågt i debatten och valmanifestet har ännu inte presenterats.

³¹ För en mer utförlig genomgång av de svenska partiernas EU-politik, se Tobias Krantz, *Europas val och Sveriges* (Timbrorapport 9/95) – utgivarens anmärkning.

³² *Svenska Dagbladet*, 28/5 1995.

³³ *Dagens Nyheter*, 29/1 1995.

³⁴ Folkpartiet har bl a en positiv inställning till en stärkt europeisk försvarsidentitet, till EMU och till mer av majoritetsbeslut. Samtidigt föreslås tydligare avgränsningar av kompetensnivåerna; *Europa i möjligheternas tid*, Folkpartiet liberalernas program inför valet till EU-parlamentet 1995, antaget av partistyrelsen 20/5 1995. Centerpartiets EU-politik har preciserats i *Valplattform inför valet till Europaparlamentet*, antagen av partistyrelsen 31/5 1995. I valmanifestet betonas den nationella suveräniteten; ny beslutskompetens får inte överföras till EU utan föregående folkomröstning. Centern tar ställning mot bl a ett framtida Europaförsvaret och ett svenskt medlemskap i VEU. Neutralitetspolitiken skall ligga fast. Vid stämman talade Olof Johansson mot ett svenskt deltagande i EMU men detta vann inte gehör när centerstämman antog valplattformen den 19/6 1995. Stämman visade dock stor tveksamhet till Schengenavtalet. I centerns programgrupp ingick lika många ja- respektive nej-förespråkare.

Regeringens utgångspunkt är – att döma av en intervju med Allan Larsson – att Sverige måste börja med att "definiera vilka sakfrågor som är viktiga". Först därefter är det dags att "definiera vilka initiativ vi vill ta på de områdena och därefter pröva vilka av frågorna som kräver förändringar i stadgarna och institutionerna".³⁵

Utrikeshandelsminister Mats Hellström gav först i slutet av juni en information till EU-nämnden som ger en indikation på hur det svenska programmet inför IGC-96 kommer att se ut. Målen blir att (1) öka samarbetet när det gäller jobb, miljö och jämställdhet; (2) öka den folkliga förankringen, samt (3) arbeta för en utvidgning av EU med länder från östra Europa. Sverige kommer att driva en försiktig reformlinje med status quo i fråga om maktfördelningen i ministerrådet (de små ländernas överrepresentation). Förändring kommer däremot att förordas i form av ökad öppenhet i och förenkling av beslutsprocessen samt en något starkare ställning för EU-parlamentet.

Enligt Hellström kommer Sverige att verka för en utvidgning genom en reform av EU:s jordbrukspolitik och genom ökad frihandel med östländerna, men frågan om det institutionella reformbehov som följer av en utvidgning låtsas man inte om.³⁶ Det är symptomatiskt att Ingvar Carlsson över huvud taget inte vill svara på en fråga om de institutionella reformerna. Inte minst därför är det intressant att Carlsson dessutom uttrycker sig svalt på en fråga om när utvidgningen kan ske; å ena sidan betonar Carlsson med rätta problemen (förändringsbehovet i ansökarländerna respektive i EU), å andra sidan är det oroväckande att han apropå reformer av EU:s jordbruks- och regionalpolitik bara konstaterar att "de kommer att ta tid".³⁷

Att döma av Hellströms redogörelse kommer Sverige att ställa sig positivt till ett "Europa i flera hastigheter".³⁸ Ingvar Carlsson har dock sagt sig vara negativ till en uppdelning i "ett A- och ett B-lag",

³⁵ Svenska Dagbladet, 3/3 1995.

³⁶ Svenska Dagbladet, 23/6 1995.

³⁷ Svenska Dagbladet, 12/6 1995.

³⁸ Svenska Dagbladet, 23/6 1995.

med undantag för försvarspolitiken inom vilken "de länder som så önskar går vidare utan att Sverige deltar eller blockerar".³⁹

Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén har uttalat sig för ett brittiskt förslag om att stärka VEU:s möjligheter att göra humanitära och fredsbevarande insatser men att låta de hårda försvarsfrågorna ligga kvar i Nato, vilket antagligen är en mer rättvisande avspiegling av vad socialdemokraterna önskar.⁴⁰ Huruvida utrikesministerns uppfattning att majoritetsbeslut skall införas i Gusp verkligen är regeringens inställning är oklart; Utrikeshandelsminister Mats Hellström verkar inte anse detta.⁴¹ Det bör dock noteras att Hjelm-Wallén inte föreslagit majoritetsbeslut i de svåra frågorna utan snarare när det gäller problem där det ändå är relativt lätt att nå samförstånd – och fredsframtvängande aktioner är över huvud taget inte aktuella för svenskt vidkommande.

Inte heller i fråga om majoritetsbeslut inom den tredje pelaren (rättsligt och polisiärt samarbete) är regeringen särskilt entusiastisk för införande av majoritetsbeslut. Enligt Ingvar Carlsson "...behöver (man) inte nödvändigtvis satsa på överstatlighet för att utnyttja de existerande institutionerna och därigenom uppnå högre effektivitet".⁴²

Svensk EU-politik ger ett intryck av att vara rörig. Det understryks av att Mats Hellström stick i stäv till den officiella linjen gång efter annan ger uttryck för en misstro mot EMU, t ex i samband med rådsmötet i Cannes i slutet av juni.⁴³

Det finns också en läsning när det gäller försvars- och säkerhetspolitiken. Det illustrerades av försvarsministerns vägran att ens analysera konsekvenserna av ett svenskt medlemskap i Nato.⁴⁴

I regeringens utrikespolitiska deklaration i januari 1995 betonade utrikesminister Lena Hjelm-Wallén att Sverige inte eftersträvar

³⁹ Se intervju med Ingvar Carlsson i *Svenska Dagbladet*, 12/6 1995. Vad gäller försvarspolitiken är uttalandet i enlighet med vad som stadgas i ett särskilt protokoll i avtalet med EU.

⁴⁰ *Dagens Nyheter*, 20/3 1995.

⁴¹ *Dagens Nyheter*, 31/5 1995,

⁴² Ingvar Carlsson i *Svenska Dagbladet*, 12/6 1995.

⁴³ *Svenska Dagbladet*, 28/6 1995.

⁴⁴ *Dagens Nyheter*, 30/3 1995.

medlemskap i Nato eller i VEU, men deltar i PFP och bedriver ett "aktivt" observatörsskap i VEU. Genom medlemskapet i EU ges Sverige en möjlighet att "konstruktivt delta i utvecklingen av dess gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik".⁴⁵ Frågan är dock vilken trovärdighet den svenska doktrinen: "alliansfrihet i fred för att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde", har. Deltagandet i EU och i PFP sätter ju i praktiken en parentes kring alliansfriheten (som ju för övrigt redan är urholkad genom tidigare militärt samarbete med Nato). Som en följd av medlemskapet går Sverige i realiteten från en position som närmast kan karaktäriseras som en svag neutralitetspolitik till en svag alliansanknytning.

I debatten som föregick folkomröstningen om EU uttrycktes en tilltro till att EU inte kommer att svika en medlem i händelse av an - grepp (den s k säkerhetsbonusen). På motsvarande sätt är det nu möjligt att ställa frågan om Sverige skulle göra det. Om svaret är nej är det också en illustration av det mentala utanförskapet – om svaret är ja har det direkta implikationer för doktrinvalet.

Slutord

Det är en paradox att å ena sidan har inrikespolitiken europeiserats och att utrikespolitiken å andra sidan har blivit mer styrd av den in - hemska opinionsutvecklingen. Den motsägelsefulla mellanposition som regeringen intagit – och som både kan ses som en avspegling av opinionen och av det mentala utanförskapet – kommer troligen att bestå när korten läggs på bordet i höst. Det ser ut som om socialde - mokraterna bestämt sig för att återigen pröva "en tredje väg". Det betyder att Sverige under regeringskonferensen säkerligen kan medverka på ett positivt sätt genom att understödja krav på t ex ökad öppenhet och en förenklad beslutsordning. I andra frågor kan Sverige däremot bli en bromsare och det gäller även utvidgningen österut.

Den centrala uppgiften för EU – och därmed också för Sverige – under de närmaste åren är att vidga medlemskretsen österut för att säkra omvandlingen till demokrati och marknadsekonomi i östra Europa. Men det blir svårt att på allvar stödja de baltiska och de

⁴⁵ Regeringens deklARATION vid 1995 års utrikespolitiska debatt i Riksdagen 22/2 1995.

centraleuropeiska staterna om Sverige inte är berett att också göra omprövningar i de svåra institutionella frågorna.

Alternativen är bara två. Det första innebär ett steg i en mer federalistisk riktning: EU tvingas då söka sin legitimitet i en ökad effektivitet, ett minskat demokratiskt underskott och ytterst i den politiska idén om det europeiska enandet; för frihet, fred och välfärd i hela Europa. Förändring betyder i detta fall en utveckling av Maastrichtavtalet. Det andra alternativet sätter det ekonomiska samarbetet i centrum medan den politiska integrationen hamnar på undantag. Det betyder i realiteten en avveckling av traktatens politiska ambitioner. Det dilemma som EU – och därmed Sverige – står inför handlar om legitimitet kontra effektivitet. Å ena sidan är det folkliga stödet svagt för en ökad federalism som kan medföra en större effektivitet. Å andra sidan kan den ökade legitimitet som uppnås genom en större betoning lagd på den nationella suveräniteten riskera att leda till en mindre effektivitet.

Under alla omständigheter måste Sverige prioritera. Sverige kan naturligtvis välja att prioritera i sig viktiga områden som miljö och sysselsättning men det betyder att något annat väljes bort. Ett sådant val ställer Sverige vid sidan av de centrala problemen för regeringskonferensen 1996.

Referenser

Litteratur

- Andersson, Christian & Lindahl, Rutger: *Europaparlamentet: EGs demokratiska ansikte*, SNS, Stockholm 1994.
- Arvidsson, Claes: *Festung Europa? - EU och reformländerna i öst*, Näringslivets EU-fakta, Stockholm 1994.
- Arvidsson, Claes: *Frihetens dilemma: Det postkommunistiska Europas möte med framtiden*, Timbro uppsats, Stockholm 1991.
- Bern, Tomas: *Lobbying i EU*, Nerenius & Santerus Förlag, Stockholm 1994.
- Brittan, Leon: *Europe. The Europe we need*, Hamish Hamilton, London 1994.
- Duff, Andrew m fl: *Maastricht and Beyond*, Routledge, London 1994.
- Harrison, David M: *The Organisation of Europe*, Routledge, London 1995.
- Krantz, Tobias: *Europas val och Sveriges*, Timbrorapport 1995:9, Stockholm 1995.
- Ludlow, Peter & Ersboll, Niels: *Preparing for 1996 and a larger European Union*, CEPS, Brussels 1995.
- Malmberg af, Mikael: *Sverige och den västeuropeiska integrationen*, Lund 1995.
- Petersson, Olof: *Hur styrs Europa?*, Publica, Stockholm 1995.
- Stråth, Bo: *Folkhemmet mot Europa*, Tiden, Stockholm 1993.
- Stålvant, Carl Einar: *Om Sveriges inflytande i den Europeiska unionen*, Bilaga 5 till EG-konsekvensutredningen, Samhällsekonomi, Stockholm 1993.
- Wiklund, Daniel: *Att förstå EG - Sveriges framtid i Europa*, 3:e uppl, Norstedts Juridik, Stockholm 1993.

Offentligt tryck

- EC-Commission: *Report on the operation of the Treaty on European Union*, Bruxelles 10/5 1995.
- EC-commission: *White Paper: Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union*, Brussels 2/5 1995.

EU-parlamentet: *Resolution om hur Fördraget om Europeiska unionen fungerar inför regeringskonferensen 1996 - genomförande och utveckling av unionen*, Protokoll från sammanträdet den 17 maj 1995.

European Council: *Conclusions of the Presidency*, Copenhagen 21-22 June 1993.

European Council: *Conclusions of the Presidency*, Essen, 9-10 December 1994.

European Council: *Report of the Council on the functioning of the Treaty on European Union*.

Pressmeddelande från utrikesdepartementet 24/8 1994, "EU-propositionen läggs fram för Riksdagen".

Riksdagsprotokoll: 1990/91: 132, 1992/93:55.

Suveränitet och demokrati, SOU 1994:12.

Partitryck

Europa i möjligheternas tid, Folkpartiets liberalernas program inför valet till EU-parlamentet 1995.

Valplattform inför valet till Europaparlamentet, Centerpartiet 1995.

Tidningar

A Debattartiklar

Gustavsson, Sverker, *Dagens Nyheter* 7/6 och 20/6.

Ruin, Olof, *Dagens Nyheter* 22/5.

B Nyhetsartiklar

Dagens Nyheter: 27/1, 29/1, 20/3, 30/3, 20/5 och 31/5 1995

Financial Times: 14/6 1995

Le Figaro: 30/8 1994

Svenska Dagbladet: 3/3, 8/5, 28/5, 12/6, 23/6, 11/6 och 28/6 1995

Övrigt

Euroopinion, 1995:4.